

ATRIBUCIJA UČENIKA O STRAHU OD ŠKOLSKOG OCJENJIVANJA

Hazim Selimović, Zehrina Selimović

Originalni naučni rad doi: 10.7251/NSK1501077S UDK: 371.26:376.6-053.2

Sažetak

Cilj istraživanja je ispitivanje i utvrđivanje atribucije učenika o školskom ocjenjivanju i postojanju razlike između učenika o školskom ocjenjivanju s obzirom na pol, dob i mjesto škole. Traženi su odgovori na pitanje postoji li strah od ocjenjivanja i statistički značajna razlika između učenika u samoprocjene o strahu od ocjenjivanja. U istraživanju je učestvovalo 612 učenika IV i V razreda osnovnih škola sa područja opštine Travnik. Dobiveni nalazi su dali značajne odgovore. Utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s obzirom na pol i mjesto škole, te pozitivna povezanost između uspjeha učenika i njihove samoprocjene o straha od ocjenjivanja. Nalazi do kojih smo došli

imaće svoju praktičnu primjenu kako bi se smanjio strah od ocjenjivanja,

Ključne riječi: *učenik, ocjenjivanje, strah od ocjenjivanja, pozitivno vrednovanje ocjene.*

Abstract

The aim of research is to investigate and determine attribution of students on school evaluation and the existence of differences between students on school evaluation with regard to gender, age and location of the school. Requested are the answers to the question whether there is a fear of evaluation and a statistically significant difference between students in self-assessment of fear of

evaluation. The study included 612 pupils in the fourth and fifth grade of elementary schools in the municipality of Travnik. The findings are significant answers. There was a statistically significant difference between students with regard to gender and place of school, and a positive correlation between students' success and student self-assessment of fear of evaluation. Findings that are there will have their practical application in order to reduce the fear of evaluation,

Keywords: *student, evaluation, fear of evaluation, positive evaluation ratings*

Uvod

Školsko učenje rezultira određenim ishodima, kao i svaki drugi proces. Ako nastavu shvatimo kao proces usmjeren ka određenim ciljevima, onda je potrebno kvalitetno praćenje i mjerenje tih ciljeva.

Ocjene su ono čime se mjeri znanje, a zapravo i nije u potpunosti jasno što je to znanje kao mjerna veličina pa nije niti jasno kako ga mjeriti. Nastaju problemi oko objektivnosti mjerenja znanja i često se nekim učenicima nanosi šteta, a drugi „na sreću“ prođu s boljom ocjenom. Ta nas je subjektivnost u ocjenjivanju od uvijek mučila jer ona direktno utiče na strah od ocjenjivanja ali i na pozitivan odnos prema ocjeni.

Poznato je da je ocjenjivanje jedna od

svakodnevnih aktivnosti u školi. Ocjenjivanje učenika je složen postupak kojim se određuje nivo njihovih postignuća u savladavanju znanja, vještina i kompetencija tokom procesa praćenja, provjeravanja i vrednovanja od strane učitelja ili nastavnika ili drugih sudionika u vaspitno obrazovnom procesu. Praktično ocjenjivanje ima niz nedostataka koje rezultiraju prijedlozima za ukidanje ocjenjivanja.

Ocjenu obično prate neki objektivni i subjektivni elementi. Zbog svih nedostataka koje ima jedan ili drugi pristup nastojali smo rasvijetliti značaj i jednog i drugog načina ocjenjivanja kao i njihovog kombinovanja kao ublažavanja nedostataka jednog od njih.

Ovim istraživanjem želimo utvrditi sljedeće: da li postoji statistički značajna razlika u samoprocjeni učenika u vezi straha od ocjenjivanja kroz tri subtesta. Ove razlike su određivane s obzirom na pol, razred, mjesto škole. Ispitivan je i stepen povezanosti školskog uspjeha sa strahom od ocjenjivanja. Takođe su faktorskom analizom izdvojeni faktori koji objašnjavaju navedene pojave.

Metodologija istraživanja

Hipoteze

U istraživanju smo pošli od pretpostavke da postoji strah učenika od školskog ocjenjivanja i statistički značajna razlika između učenika u njihovoj samo-

procjeni vlastitog straha od ocjenjivanja i to s obzirom na pol i dob, na mjesto osnovne škole, te da postoji statistički značajna povezanost između školskog uspjeha učenika i straha od ocjenjivanja, ali isto tako da je moguće utvrditi faktorsku strukturu straha od ocjenjivanja po samoprocjeni učenika.

Uzorak ispitanika

U istraživanju je učestvovalo 612 učenika osnovne škole i to, s obzirom na *dob*, 302 ispitanika (ili 49,3%) učenika četvrtih razreda osnovne škole i 310 ispitanika (ili 50,7%) učenika petih razreda osnovne škole.

Prema *polu* ispitanika 307 (ili 50,2%) učenika osnovne škole je muškog pola, a 305 (ili 49,8%) učenika osnovne škole je ženskog pola.

Područje škole koju učenici pohađaju je *gradsko područje* za 206 ispitanika (ili 33,7%), *seosko područje* za 205 ispitanika (ili 33,5%) i *prigradsko područje* za 201 ispitanik (ili 32,8%).

Uspjeh učenika je za 8 ispitanika (ili 1,3%) dovoljan, za 105 ispitanika (ili 17,2%) dobar, za 165 ispitanika (ili 27,0%) vrlo dobar i za 334 ispitanika (ili 54,6%) *odličan*

Instrumenti

Problem školskog ocjenjivanja veoma je složen. Međutim, istraživanje određenih aspekata ocjenjivanja kao što je strah od ocjenjivanja je još složeniji problem, a ogleda se i u samom mjere-

nju. U istraživanju su primijenjen instrument: *Samoprocjena straha od ocjenjivanja – SPSOO* – skaler za učenike. Putem ove skale ispitanici su izražavali svoj stepen slaganja, neutralnosti i neslaganja sa datim tvrdnjama. Prva grupa pitanja, koja se nalazi na početku upitnika, namijenjena je prikupljanju osnovnih sociodemografskih podataka o učenicima koji su uključeni u istraživanje i to: razred, škola, razredna ili predmetna nastava i školski uspjeh u prethodnom razredu. Zatim slijedi kratko obrazloženje svrhe tog instrumenta, sadržaj problema koji se istražuje i način odgovaranja na postavljene tvrdnje. *Samoprocjena straha od ocjenjivanja* je skaler u kome učenici vrše samoprocjenu straha od školskog ocjenjivanja. Skala Strah od ocjenjivanja ima tri subtesta: Psihosomatske reakcija (8 ajtema), Strah od neuspjeha (8 ajtema), i Socijalna devalvacija (5 ajtema). Instrument se primjenjuje na nivou subtestova, a na pitanja se odgovara petostepenom skalom Likertovog tipa i to: 1 (*nikad, nimalo ne vrijedi za mene*); 2 (*ponekad, malo vrijedi za mene*); 3 (*srednje ili 50%, osrednje vrijedi za mene*); 4 (*često, pretežno vrijedi za mene*); 5 (*uvijek, u potpunosti vrijedi za mene*).

Rezultati istraživanja

Naša prva pomoćna hipoteza se odnosi na pretpostavku o postojanju straha učenika od školske ocjene i ocjenjivanja. Njenu provjeru smo testirali kroz

tri subtesta koja se odnose na psihosomatske reakcije koje se javljaju kao posljedica tog straha, zatim, straha od neuspjeha i socijalne devalvacije. Provjera pouzdanosti mjerne skale, po samprocjeni učenika osnovne škole, od 8 indi-

katora psihosomatskih reakcija Tabela 1, Kronbahovim koeficijentom ALFA $\alpha = 0,67$, ukazuje na dobru pouzdanost i unutrašnju saglasnost skale za ovaj uzorak ispitanika, bez obzira na što ova mjerna skala ima manje od 10 stavki.

Tabela 1

Mjere centralne tendencije, varijabilnosti i distribucije frekvencije obilježja psihosomatske reakcije

<i>Indikator</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>R</i>	<i>1</i> (%)	<i>2</i> (%)	<i>3</i> (%)	<i>4</i> (%)	<i>5</i> (%)
Reakcije 01	612	2,10	1,02	4	28,6	47,4	13,1	7,2	3,8
Reakcije 02	612	3,32	1,43	4	11,6	24,5	16,7	14,9	32,4
Reakcije 03	612	2,49	1,51	4	37,6	22,4	9,8	13,6	16,7
Reakcije 04	612	2,46	1,42	4	33,0	28,8	12,7	10,5	15,0
Reakcije 05	612	1,47	1,04	4	77,0	11,1	4,2	3,1	4,6
Reakcije 06	612	1,72	1,10	4	59,3	23,7	8,5	3,1	5,4
Reakcije 07	612	2,13	1,42	4	49,8	21,1	8,2	8,8	12,3
Reakcije 08	612	2,63	1,60	4	36,4	19,4	11,6	9,3	23,2

Srednja vrijednost korelacije između parova prostire se na skali između 0,20 i 0,40 (optimalna između 0,2 i 0,4).

Detaljnim pregledom rezultata u Tabela 1 uočava se da učenici osnovne škole veoma rijetko imaju mučninu, a isto tako rijetko se preznojavaju, pocrvene ili ne spavaju pred školsko ocjenjivanje (Reakcije 1 i 5–7). Ponekad se dešava da im se znoje dlanovi, drhte ruke i osjećaju neku muku u stomaku pred školsko ocjenjivanje (Reakcije 3–4 i 8). Češće se dešava da im srce ubrzano lupa dok traje školsko ocjenjivanje (Reakcije 2). Psihosomatske reakcije učenika faktorski se topološki dijele na reakcije *lokalnog tipa* (crvenilo lica, ubrzan rad srca, znojenje dlanova, drhtanje ruku) i *opšteg tipa* (opšta mučnina, opšte preznojavanje, opšta nesanica). Na osnovu srednje vrijednosti

aritmetičke sredine (*M*) svih indikatora od 2,29 može se zaključiti da se kod učenika javljaju određene psihosomatske reakcije kao posljedica straha od školskog ocjenjivanja. a one su lokalnog i opšteg tipa.

Strah od neuspjeha

Provjera pouzdanosti mjerne skale, po samprocjeni učenika osnovne škole, koja ima 8 indikatora straha od neuspjeha (Tabela 2, Kronbahov koeficijent $\alpha = 0,66$), ukazuje na dobru pouzdanost i unutrašnju saglasnost skale za ovaj uzorak ispitanika, bez obzira što je broj stavki manji od 10. Srednja vrijednost korelacije između parova na skali iznosi 0,20 (optimalna između 0,2 i 0,4).

Izračunata aritmetička sredina (*M*) svih indikatora od 2,79 pokazuje da je

strah od neuspjeha u školskom ocjenjivanju, po samoprocjeni učenika osnovne škole, osrednji. Vrijednost standardne devijacije (*SD*) od 1,46 ukazuje da je

rasipanje oko aritmetičke sredine veoma veliko, što potvrđuje i koeficijent varijabilnosti (*CV*) od 52,3%, a time i izuzetno slabu homogenost dobijenih rezultata. To znači da neki učenici imaju jako izražen

Tabela 2

Mjere centralne tendencije, varijabilnosti i distribucije frekvencije obilježja strah od neuspjeha

<i>Indikator</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>R</i>	<i>1</i> (%)	<i>2</i> (%)	<i>3</i> (%)	<i>4</i> (%)	<i>5</i> (%)
Neuspjeh 01	612	3,08	1,52	4	17,2	30,2	10,8	11,6	30,2
Neuspjeh 02	612	2,85	1,48	4	23,5	26,0	14,2	14,9	21,4
Neuspjeh 03	612	3,72	1,38	4	8,8	15,0	14,4	18,5	43,3
Neuspjeh 04	612	1,74	1,19	4	62,9	18,5	7,4	4,6	6,7
Neuspjeh 05	612	2,30	1,46	4	42,2	24,0	10,8	7,5	15,5
Neuspjeh 06	612	3,10	1,52	4	25,0	12,7	13,6	25,0	23,7
Neuspjeh 07	612	2,29	1,69	4	56,9	9,6	4,2	5,9	23,4
Neuspjeh 08	612	3,28	1,42	4	12,9	24,0	13,1	21,7	28,3

strah od ocjenjivanja, dok su drugi manje podložni tom strahu.

Detaljnim pregledom rezultata u Tabeli 2 uočava se da se učenicima osnovne škole rijetko ukoči vilica i napnu mišići kada odgovaraju usmeno, a isto tako rijetko ne vole ispite i rijetko ih je strah da će pasti na godinu (Neuspjeh 4–5 i 7). Češće se dešava da imaju tremu i strah pred školsko ocjenjivanje, da se plaše da neće imati vremena da odgovore na sva pitanja i da će zbog toga dobiti slabu ocjenu, ali i da se boje greške i slabih ocjena (Neuspjeh 1–2, 6 i 8). Veoma često se učenicima dešava da prije testiranja stalno misle šta će biti ako padnu (Neuspjeh 3). Dakle, može se zaključiti da se kod učenika javlja trema i strah od loše ocjene što možemo povezati sa strahom od ocjenjivanja.

Socijalna devalvacija

Provjera pouzdanosti mjerne skale, po procjeni učenika osnovne škole, sa 5 indikatora socijalne devalvacije (Tabela 4, Kronbahov koeficijent $\alpha = 0,63$), ukazuje na dobru pouzdanost i unutrašnju saglasnost skale za ovaj uzorak ispitanika, bez obzira što mjerna skala ima manje od 10 stavki. Srednja vrijednost korelacije između parova na skali iznosi 0,25 (optimalna između 0,2 i 0,4).

Izračunata aritmetička sredina (*M*) svih indikatora od 2,69 pokazuje da je socijalna devalvacija u školskom ocjenjivanju, po samoprocjeni učenika osnovne škole, osrednja. Vrijednost standardne devijacije (*SD*) od 1,49 ukazuje da je rasipanje oko aritmetičke sredine veoma veliko, što potvrđuje i koeficijent varijabilnosti (*CV*) od 53,4%, a time i izuzetno slabu homogenost dobijenih rezultata.

Tabela 3

Mjere centralne tendencije, varijabilnosti i distribucije frekvencije obilježja socijalna devalvacija

Indikator	N	M	SD	R	1 (%)	2 (%)	3 (%)	4 (%)	5 (%)
Devalvacija 01	612	2,85	1,48	4	23,5	26,5	13,7	14,2	22,1
Devalvacija 02	612	2,45	1,49	4	41,2	15,0	16,7	11,8	15,4
Devalvacija 03	612	2,66	1,50	4	31,2	23,7	11,1	15,7	18,3
Devalvacija 04	612	2,88	1,55	4	24,5	25,7	14,2	8,5	27,1
Devalvacija 05	612	2,63	1,42	4	25,5	32,5	12,3	12,7	17,0

Detaljnim pregledom rezultata u Tabeli 3 uočava se da je učenicima osnovne škole rjeđi strah da pred razredom ne ispadnu glupi više nego da će dobiti slabu ocjenu (Devalvacija 2). Češće se dešava da se boje da će nešto „lupiti“ ili „provaliti“ pred razredom, pa će dobiti slabu ocjenu i svi će im se smijati i znaju da će ostali učenici dobiti bolje ocjene od njih (Devalvacija 3 i 5). Veoma često se učenicima dešava da ih je strah da će pogriješiti na testu i dobiti slabu ocjenu, zbog čega će im se svi smijati i da se u razredu ne vole isticati, već čekaju da ih nastavnik prozove (Devalvacija 1 i 4). Na osnovu ovih nalaza može se zaključiti da kod učenika postoji strah od socijalne devalvacije kao posljedica straha od školske ocjene.

Na osnovu svega navedenog može se zaključiti da je potvrđena naša prva po-

moćna hipoteza o *postojanju straha učenika od školskog ocjenjivanja*

Druga pomoćna hipoteza glasi: postoji statistički značajna razlika između samoprocjene straha učenika od ocjenjivanja s obzirom na pol, dob i mjesto škole.

Značajnost razlika aritmetičkih sredina utvrđena *t-testom* između dječaka i djevojčica u pogledu *straha od ocjenjivanja*, po samoprocjeni učenika osnovne škole, pokazala je da samo u jednom parametru postoje statistički značajne razlike aritmetičkih sredina (*M*), i to u odnosu na *psihosomatske reakcije* (značajno na nivou $p < 0,01$), u korist djevojčica, odnosno da dječaci imaju manje izražene *psihosomatske reakcije* nastale strahom od školskog ocjenjivanja (Tabela 4).

Tabela 4

Razlike u strahu od ocjenjivanja s obzirom na spol učenika

Parametri	Pol	N	M	SD	t-vrijed.	Značajnost
1. Psihosomatske reakcije	M	307	2,19	0,64	- 3,209	0,001**
	Ž	305	2,38	0,79		
2. Strah od neuspjeha	M	307	2,77	0,71	- 0,697	0,486
	Ž	305	2,81	0,70		
3. Socijalna devalvacija	M	307	2,65	0,90	- 1,138	0,255
	Ž	305	2,74	0,99		

Napomena: ** - nivo značajnosti od 0,01;

Razlike su naročito izražene u drhtanju ruku, mučnini u stomaku i nesanicima. Dobijeni rezultati pokazuju da je sta-

tistički značajna razlika, samo s obzirom na *psihosomatske reakcije*, u odnosu na *pol djece*, u korist učenika ženskog pola.

Tabela 5

Razlike u strahu od ocjenjivanja s obzirom na dob učenika

<i>Parametri</i>	<i>Razred</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>t-vrijed.</i>	<i>Znač.</i>
1. Psihosomatske reakcije	IV	302	2,17	0,71	- 4,064	0,000**
	V	310	2,41	0,72		
2. Strah od neuspjeha	IV	302	2,67	0,69	- 4,402	0,000**
	V	310	2,92	0,70		
3. Socijalna devalvacija	IV	302	2,50	0,92	- 5,160	0,000**
	V	310	2,89	0,93		

Napomena: ** - nivo značajnosti od 0.01;

Značajnost razlika aritmetičkih sredina prikazana *t*-testom u pogledu samoprocjene učenika osnovne škole po osnovu *straha od ocjenjivanja*, u odnosu na njihovu dob, prikazana je u Tabela 5. Nalazi pokazuju da u svim parametrima postoje statistički značajne razlike aritmetičkih sredina (*M*), i to u odnosu na *psihosomatske reakcije*, *strah od neuspjeha* i *socijalne devalvacije* (na nivou $p < 0,01$), u korist učenika petih razreda osnovne škole, odnosno da učenici četvrtih razreda osnovne škole imaju manji *strah od ocjenjivanja*. Dobijeni rezultati pokazuju da je statistički značajna razlika, s obzirom na *strah od ocjenjivanja* u odnosu na *dob djece*, u korist učenika višeg razreda osnovne škole, odnosno da *strah od ocjenjivanja* raste sa uzrastom učenika. Razloge svakako treba tražiti u činjenici da se radi o petom razredu predmetne nastave, a s obzirom da uče-

nici tada dobijaju predmetne nastavnike, opravdan je veći *strah od većeg broja nastavnika* u odnosu na učenike razredne nastave koji su već upoznali svoju učiteljicu ili nastavnika za strani jezik i vjeronauku.

Značajnosti razlika aritmetičkih sredina utvrđena *t*-testom u *strahu od ocjenjivanja* svih učenika, s obzirom na mjesto škole, pokazala je da u svim parametrima (Tabela 6) postoje statistički značajne razlike aritmetičkih sredina (*M*), i to u odnosu na *psihosomatske reakcije*, *strah od neuspjeha* i *socijalne devalvacije* (na nivou $p < 0,01$).

Između učenika gradskih i prigradskih osnovnih škola postoje statistički značajne razlike aritmetičkih sredina u svim parametrima *straha od ocjenjivanja*, u korist učenika prigradskih osnovnih škola. Ova razlika pokazuje da je statistički značajno manji *strah od ocjenjivanja*

učenika gradskih osnovnih škola. Između učenika gradskih i seoskih osnovnih škola postoje statistički značajne razlike aritmetičkih sredina u svim parametrima *straha od ocjenjivanja*, u korist učenika seoskih osnovnih škola, odnosno statistički je značajno manji strah od ocjenjivanja učenika gradskih osnovnih škola. Između učenika prigradskih i seoskih osnovnih škola postoje nominalne razlike aritmetičkih sredina u svim parametrima *straha od ocjenjivanja*, u korist

učenika seoskih osnovnih škola, ali je statistički značajno manji strah od ocjenjivanja samo kod parametra *socijalna devalvacija* prigradskih osnovnih škola (na nivou $p < 0,05$).

Dobijeni rezultati, po samoprocjeni učenika osnovne škole, pokazuju da je statistički značajna razlika, s obzirom na *strah od ocjenjivanja* u odnosu na *mjesto škole*, odnosno da se strah od ocjenjivanja smanjuje sa približavanjem urbanoj sredini.

Tabela 6

Razlike u strahu od ocjenjivanja s obzirom na mjesto škole

<i>Parametri</i>	<i>Škola</i>	<i>Razl. M</i>	<i>F</i>	<i>Znač.</i>	<i>t-vrijed.</i>	<i>Znač.</i>
1. Psihosomatske reakcije	Gradska-Prigradska	-0,30	0,735	0,392	-4,201	0,000**
	Gradska-Seoska	-0,27	0,643	0,423	-3,837	0,000**
	Prigradska-Seoska	-0,03	0,002	0,968	-0,353	0,724
2. Strah od neuspjeha	Gradska-Prigradska	-0,16	10,127	0,002	-2,161	0,031*
	Gradska-Seoska	-0,16	7,340	0,007	-2,282	0,023*
	Prigradska-Seoska	-0,01	0,386	0,535	-0,121	0,904
3. Socijalna devalvacija	Gradska-Prigradska	-0,38	0,521	0,471	-4,063	0,000**
	Gradska-Seoska	-0,60	3,036	0,082	-6,819	0,000**
	Prigradska-Seoska	-0,22	6,008	0,015	-2,407	0,017*

Napomena: ** - nivo značajnosti od 0,01

* - nivo značajnosti od 0,05

Na osnovu dobijenih rezultata, po procjeni učenika osnovne škole, u potpunosti je potvrđena druga pomoćna hipoteza da „postoji statistički značajna razlika, po samoprocjeni učenika, u strahu od ocjenjivanja s obzirom na pol i dob učenika i mjesto osnovne škole“.

Treća pomoćna hipoteza se odnosi na pretpostavku da postoji povezanost školskog uspjeha učenika sa njihovim strahom od ocjenjivanja.

Pregled rezultata regresione analize Tabela 7, ukazuje da je cjelokupna regresija statistički značajna na nivou od 0,01 (*Sig*). Koeficijent determinacije (R^2) i multiple korelacije (R) pokazuju da je varijansu od 3 obilježja *straha od ocjenjivanja* u školi moguće sa 8 odsto pojasniti sa uspjehom učenika u školi, jer njihova korelacija iznosi 0,29. Prema tome, može se tvrditi da se strah od

ocjenjivanja u školi Tabela 7, po samoprocjeni učenika osnovne škole, može predvidjeti na osnovu školskog uspjeha

učenika, odnosno da je njihova povezanost statistički značajna u manifestnom prostoru varijabli.

Tabela 7

Povezanost školskog uspjeha učenika sa njihovim strahom od ocjenjivanja u manifestnom prostoru

Br.	Indikatori	Beta	B	t-vrijed.	Znač.
1.	Psihosomatske reakcije	0,05	0,05	0,901	0,386
2.	Strah od neuspjeha	-0,15	-0,17	-2,786	0,005**
3.	Socijalna devalvacija	-0,20	-0,18	-4,292	0,000**

Napomena: ** - nivo značajnosti od 0,01 * - nivo značajnosti od 0,05

Uspjeh učenika u školi je negativno statistički značajno povezan sa *strahom od neuspjeha u školi i socijalne devalvacije*. Jedna regresija nije statistički značajno povezana sa školskim uspjehom učenika, to se odnosi na psihosomatske reakcije učenika. Negativna vrijednost nam ukazuje na činjenicu da se radi o pojavama čije su promjene suprotnog smjera, što znači, da kada jedna pojava raste (uspjeh učenika u školi) druga opada (npr. strah od neuspjeha i socijalna devalvacija u školi), i obratno. Ovakav rezultat je očekivan imajući u vidu činjenici da bolji učenici imaju manju tremu jer uče, samim tim i manji strah od neuspjeha ali i od socijalne devalvacije. Ovaj nalaz je značajan pokazatelj svima onima koji rade u obrazovanju da prilikom ocjenjivanja učenika izbjegavaju slabije ocjene jer time stvaraju veći strah učenika, odnosno da bolja ocjena može bit značajan motivator ali i alat za otklanjanje straha učenika. Time je potvrđena naša treća pomoćne hipoteze da „postoji

statistički značajna povezanost, po procjeni učenika, školskog uspjeha sa strahom od ocjenjivanja.

Faktorska struktura straha od ocjenjivanja u školama

Četvrta pomoćna hipoteza odnosila se na pretpostavku da je moguće utvrditi faktorsku strukturu straha od ocjenjivanja po samoprocjeni učenika. Primijenjena faktorska analiza utvrdila je latentnu strukturu straha od ocjenjivanja u školama, po samoprocjeni učenika osnovne škole. Izračunavanjem matrice interkorelacija, karakterističnih korjenova matrice interkorelacija, te značajnih karakterističnih korjenova određenih pomoću Gutman-Kajzerovog kriterija, te izračunavanjem glavnih komponenata matrice interkorelacija i njihovih komunaliteta nakon ekstrakcije faktora, dobili smo značajne nalaze. Matrica sklopa i matrica strukture nakon oblimin transformacije, te izračunavanje koeficijenata korelaci-

ja latentnih dimenzija definisanih kao oblimin faktori na ovom uzorku ispitivanja učenika osnovnih škola, dobili smo pet faktora (Tabela 8).

Tabela 8

Karakteristični korjenovi (LAMBDA) matrice interkorelacije straha od ocjenjivanja u školama

	LAMBDA	%	% KUMULAT.
1	5.007	23.842	23.84
2	1.627	7.745	31.59
3	1.252	5.964	37.55
4	1.159	5.521	43.07
5	1.055	5.024	48.10

Primijenjeni Gutman-Kajzerov kriterij za zaustavljanje ekstrakcije latentnih dimenzija (sa karakterističnim vrijednostima Lambda – eigenvalue preko 1), odnosno za određivanje broja značajnih komponenata korelacione matrice manifestnih pokazatelja (Tabela 8), omogućuje da se intencionalni predmet mjerenja skupa manifestnih pokazatelja od 21 varijable svede na minimum pokazatelja. Tako smo saznali strukturu straha od ocjenjivanja u školama, jer je redukcija redukcija varijabli svela komponente na „pet latentnih dimenzija“ koje objašnjavaju oko 48 odsto varijanse. Struktura straha od ocjenjivanja u školama u našem istraživanju objašnjena je 48 odsto, a preostalih 52 odsto čine specifični aspekti ili ovog fenomena.

Da bi se utvrdila realna struktura latentnih dimenzija *straha od ocjenjivanja* u školama, po samoprocjeni učenika osnovne škole, izvedena je rotacija glavnih komponenata u oblimin kosougao-ni položaj. Na osnovu te transformacije izračunate su koordinate vektora mani-

festnih pokazatelja na oblimin faktore – matrica sklopa Tabela 9, korelacije između manifestnih pokazatelja i oblimin faktora – matrica strukture i interkorelacije između tako izolovanih oblimin faktora (sve tabele zbog obimnosti nisu unijete u rad). Vrijednost Kaiser-Meyer-Olkinove mjere adekvatnosti je 0,876, što premašuje preporučenu vrijednost 0,60, dok je Bartlettov test sferičnosti dostigao statističku značajnost, što ukazuje da je faktorska analiza opravdana.

Prvi faktor definišu indikatori straha učenika od testiranja, stalnog razmišljanja prije testiranja šta će biti ako ne polože, straha na testovima da neće imati vremena da odgovore na sva pitanja i da će zato dobiti slabu ocjenu, ali i da se boje greške i slabih ocjena (Tabela 9). Ovaj faktor možemo definisati kao *strah od neuspjeha*.

Drugi faktor ima jednostavnu strukturu i definisan je strahom učenika da pred razredom ne ispadne glup, više nego da dobije slabu ocjenu; strahom da će nešto „lupiti“ ili „provaliti“ pred razredom, pa

će dobiti slabu ocjenu; strahom da će pasti na godinu; strahom da će pogriješiti na testu i dobiti slabu ocjenu i da će mu se svi smijati. Ovaj faktor možemo nominirati kao *socijalna devalvacija*.

Treći faktor definišu parametri koji naglašavaju da učenici za vrijeme ispita imaju mučninu ili osjećaju neku muku u stomaku već kad pomisle na ocjenjivanje, ali i da unaprijed znaju da će ostali

učenici dobiti bolje ocjene od njih. Ovaj faktor možemo definisati kao *unutrašnje psihosomatske reakcije*.

Četvrti faktor definišu indikatori u kojima se učenici za vrijeme ispitivanja više preznojavaju, znoje im se dlanovi i u toku ispita zacrvene. Ovaj faktor se može nominirati kao *spoljašnje psihosomatske reakcije*.

Tabela 9

Matrica sklopa straha od ocjenjivanja u školama

R.b.	Parametri	OBL 1	OBL 2	OBL 3	OBL 4	OBL 5
1.	Učenici za vrijeme ispitivanja zacrvene	-0,15	0,23	-0,03	0,58	0,23
2.	Učenicima srce ubrzano lupa	0,21	-0,15	-0,08	0,31	0,54
3.	Učenicima se znoje dlanovi	0,18	-0,02	0,01	0,66	-0,14
4.	Učenicima ruke obavezno drhte	0,04	0,09	-0,20	0,21	0,57
5.	Za vrijeme ispitivanja učenici imaju mučninu	-0,15	-0,02	0,77	0,17	-0,06
6.	Za vrijeme ispitivanja učenici se više znoje	-0,14	-0,03	0,23	0,71	-0,02
7.	Učenici noć prije ispitivanja pate od nesanice	0,08	0,20	0,15	-0,02	0,36
8.	Učenici imaju neku mučninu u stomaku	0,48	-0,17	0,49	0,07	0,17
9.	Učenici uvijek imaju strah od testiranja	0,47	-0,19	0,11	0,19	0,43
10.	Učenici imaju tremu i sve zaborave	0,19	0,12	-0,03	0,42	0,15
11.	Učenici misle na to šta će biti ako ne polože	0,67	0,01	-0,09	0,08	0,15
12.	Učenicima se ukoči vilica i napnu mišići	0,04	0,16	0,32	0,23	0,03
13.	Učenici ne vole i plaše se ispitivanja	0,28	0,09	0,24	-0,08	0,36
14.	Učenici se boje greške i slabih ocjena	0,47	0,16	0,06	-0,11	-0,10
15.	Učenike je strah da neće položiti godinu	-0,09	0,59	0,30	0,06	-0,02
16.	Plaše se da neće imati dovoljno vremena	0,53	0,25	-0,15	0,26	-0,16
17.	Učenike je strah da će pogriješiti na testu	0,26	0,50	0,09	0,04	0,08
18.	Učenike je strah da ne ispadnu glupi	0,12	0,76	-0,01	-0,00	-0,06
19.	Učenici se boje da će nešto „lupiti“	-0,03	0,76	-0,16	0,08	0,18
20.	Učenici se ne vole isticati u razredu	-0,17	0,06	0,07	-0,15	0,70
21.	Učenici znaju da će neki dobiti bolje ocjene	0,16	0,29	0,51	-0,12	0,08

Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy = 0,876; Bartlett's Test of Sphericity = 2462,261
Sig. 0,000

Peti faktor definišu pokazatelji ubrzanog rada srca za vrijeme ispitivanja i obaveznog drhtanja ruku. Ovaj faktor možemo definisati kao *lokalne psihosomatske reakcije*.

Na osnovu ovih rezultata može se zaključiti da je potvrđena i naša četvrta pomoćna hipoteza o mogućem utvrđivanju faktorske strukture straha od ocjenjivanja po samoprocjeni učenika

Nalazi do kojih smo došli u potpunosti potvrđuju i našu glavnu hipotezu o postojanju straha od školskog ocjenjivanja, ali i razlika u samoprocjeni tog straha između učenika s obzirom na pol, dob i mjesto škole, te o povezanosti straha od školske ocjene sa opštim uspjehom učenika.

Zaključak

Ocjenjivanje postignuća učenika je složen problem koji uključuje niz postupaka koje treba uzeti prilikom samog izvođenja ocjena. Učenici školsku ocjenu doživljavaju na različite načine i različito je vrednuju. Način na koji dolaze do nje u mnogome zavisi od njih samih i njihovog zalaganja, ali i od nastavnika i mjernog instrumenta kojim se mjere učenička postignuća. Obično u nastavi se koriste razni načini usmenog i pismenog provjeravanja učeničkih znanja koji u sebi sadrže niz nedostataka koji se ogledaju u nepouzdanosti instrumenta, kao i subjektivnosti nastavnika kao mjerioca. Svi ovi faktori utiču na to kako učenik

vrednuje ocjenu, ali i na njegov strah od ocjenjivanja. Kako bi bolje shvatili ovu problematiku proveli smo eksperimentalno istraživanje u kome je vršena samoprocjena učenika i procjena nastavnika o strahu od ocjenjivanja.

Na osnovu dobivenih rezultata utvrđena je statistički značajna razlika između učenika s obzirom na pol u pogledu psihosomatskih reakcija u strahu od ocjenjivanja. Nađena je statistički značajne razlike između učenika s obzirom na razred i mjesto škole. Nalazi istraživanja govore i o povezanosti straha od ocjenjivanja i školskog uspjeha učenika. Kod određivanja faktora pronađeno je pet faktora i to strah od neuspjeha, socijalna devalvacija, unutrašnje psihosomatske reakcije, spoljašnje psihosomatske reakcije i lokalne psihosomatske reakcije koji su naglašeniji od drugih kod straha od školskog ocjenjivanja.

Literatura

- Arambašić, L. (1989.). Strah od pismenog, usmenog i općenito ispitivanja znanja kod studenata psihologije. *Primijenjena psihologija*, br. 2, str.10.
- Arambašić, L. i Krizmanić, M. (1986). Upitnik za ispitivanje straha od škole (IDSOS) - Prikaz instrumenata i osnovnih statističkih parametara. *Primijenjena psihologija*, br.1-4, str. 281–287.
- Bakovljević, M. (1982). Individualizovano ocjenjivanje. U zborniku *Praćenje i ocjenjivanje učenika*, (str. 65–85).

- Beograd: Zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja.
- Bandur, V. (1998). Kritičko preispitivanje i vrednovanje rada učenika i njihove participacije u vrednovanju. U zborniku „*Vrednovanje i rejting škole*“ str.131. Beograd: Učiteljski fakultet Beograd.
- Gojkov, G. (2003).** *Dokimologija. Vršac: Viša škola za obrazovanje vaspitača.*
- Grgin, T. (2001). *Školsko ocjenjivanje znanja.* Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kadun-Bošnjak, S. (2013). *Dokimologija u primarnom obrazovanju.* Pula: Sveučilište „Jurija Dobrile“
- Martinko, S. i Nazor, M. (2005). Strah od ispitivanja u školi. *Školski vjesnik, časopis za pedagoška školska pitanja, Split, br. 3/4, str. 287–296.*
- Matijević, M. (2002). Praćenje i ocjenjivanje školskog uspjeha u svjetlu teorije kurikuluma. U zborniku: *Praćenje i ocjenjivanje školskog uspjeha (ur. Vrgoč, H.);* str. 18–38. Zagreb: Hrvatski pedagoško-književni zbor.
- Matijević, M. (2004). *Ocjenjivanje u osnovnoj školi.* Tipex: Zagreb
- Suzić, N. (2007). *Primijenjena pedagoška metodologija.* Banja Luka: XBS.
- Vilotijević, M. (1992). *Vrednovanje pedagoškog rada škole.* Beograd: Naučna knjiga.
- Vrbešić, S. (2007). *Atribucija školskog uspjeha i neuspjeha s obzirom na rod i strah od ispitivanja.* Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu